

به نام خدا

**تطبیق جنبش‌ها
و مکتب‌های ادبی اروپایی
(با ادبیات فارسی)**

دکتر فرهاد فلاح‌خواه - دکتر لیلا علی‌پور

اعضای هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوی

سرشناسه	فلاحت‌خواه، فرهاد، ۱۳۵۰ -
عنوان و نام پدیدآور	تطبیق جنبش‌ها و مکتب‌های ادبی اروپایی با ادبیات فارسی / فرهاد فلاحت‌خواه، لیلا عدل‌پرور - ۱۳۵۱.
مشخصات نشر	تهران: آیلار، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۲۰۸ ص.
شابک	978-600-198-130-2
وضعیت فهرست نویسی	فیپا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	سبک‌شناسی -- ادبیات فارسی
موضوع	Persian literature -- Literary style
موضوع	ادبیات تطبیقی -- فارسی و اروپایی
موضوع	literature -- Persian and European Comparative
رده بندی کنگ	PN۲۰۳
رده بندی دیوید	۸۰۸
شماره کتابشناسی ملی	۵۸۰۲۰۵۴

نام کتاب	تطبیق جنبش‌ها و مکتب‌های ادبی اروپایی با ادبیات فارسی
مؤلفین	دکتر فرهاد فلاحت‌خواه - دکتر لیلا عدل‌پرور
ناشر	آیلار
چاپ- صحافی	چاپ- فنی دانشجو
نوبت چاپ	اول - ۱۳۹۸
تیراژ	۲۰۰ نسخه
قیمت	۴۰۰۰۰ تومان
شابک	978-600-198-130-2
ISBN	978-600-198-130-2

دفتر مرکزی کتاب آیلار

انقلاب - خیابان شهید منیری جاوید (اردیبهشت) - خیابان شهدای ژاندارمری شرقی - شماره ۱۴۶	تلفن: ۶۶۴۰۱۲۵۵ - دورنگار: ۶۶۴۹۴۴۳۱
(ساختمان آیلار)	
فروشگاه شماره ۱ (کتاب آیلار)	
انقلاب - روبروی دبیرخانه دانشگاه تهران - بازارچه کتاب	تلفن: ۶۶۴۱۱۸۶۵ - ۶۶۹۵۶۴۳۳
فروشگاه شماره ۲ (کتاب آیلار)	
کریمخان زند - مابین ایرانشهر و خردمند جنوبی - شماره ۱۳۲	تلفن: ۸۸۳۱۹۷۴۰-۱
کتاب سبز: شهرستان خوی، خیابان امام، اول نوراله خان	تلفن: ۳۶۲۲۸۰۰۴

این اثر مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر، نشر یا پخش یا الکترونیک عرضه کند تحت پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست مطالب

۷		مقدمه
		فصل اول:
۱۱		- واژه و اصطلاح اومانيسم
۱۱		- معانی خاص و عام اومانيسم
۱۲		- تاريخچه و عوامل پيدایش اومانيسم
۱۴		- انواع اومانيسم
۱۵		- اومانيسم در جهان اسلام
۱۵		- نقاط مشترک عرفان اسلامی و اومانيسم
۲۲		- واژه و اصطلاح باروک
۲۳		- عوامل پيدایش باروک
۲۳		- تاريخچه و زمینه‌های ایجاد باروک
۲۵		- ادبیات باروک
۲۶		- مکتب باروک و تطبیق اصول آن با متون ادبیات فارسی
۲۶		- اصول و قواعد مکتب باروک
۳۹		- واژه و اصطلاح کلاسیسم
۴۰		- تاريخچه کلاسیسم
۴۳		- مکتب کلاسیسم و تطبیق اصول آن با متون ادبیات فارسی

- ۴۴..... اصول و قواعد مکتب کلاسیسم
- ۵۲..... واژه و اصطلاح رمانتیسم
- ۵۳..... تاریخچه رمانتیسم در ایران
- ۵۳..... عامل پیدایش رمانتیسم
- ۵۴..... رمانتیسم در ایران
- ۵۷..... اصول و قواعد رمانتیسم فردی
- ۷۴..... اصول و قواعد رمانتیسم اجتماعی
- ۷۸..... واژه و اصطلاح رئالیسم
- ۷۹..... زمینه‌های ایجاد مکتب
- ۸۰..... تاریخچه رئالیسم در غرب
- ۸۱..... انواع رئالیسم
- ۸۳..... اصول و قواعد مکتب رئالیسم در شعر
- ۹۳..... رئالیسم در ایران
- ۹۴..... پیشوایان رئالیسم ایران
- ۹۵..... تفاوت رئالیسم ایرانی با اروپایی
- ۹۶..... رئالیسم اجتماعی در نثر
- ۹۷..... درون مایه نخستین رمان‌های رئالیسم
- ۹۹..... واژه و اصطلاح ناتورالیسم
- ۱۰۰..... تاریخچه و زمینه‌ها
- ۱۰۲..... تفاوت رئالیسم و ناتورالیسم

- اصول و قواعد مکتب ناتورالیسم ۱۰۳
- واژه و اصطلاح سوررنالیسم ۱۱۶
- تاریخچه مکتب سوررنالیسم ۱۱۷
- اصول و قواعد مکتب سوررنالیسم ۱۱۸
- روش سوررنالیست‌ها برای کشف واقعیت برتر ۱۱۹
- واژه و اصطلاح سمبولیسم ۱۲۶
- تاریخچه مکتب سمبولیسم ۱۲۷
- سمبولیسم در ایران ۱۲۸
- سمبولیسم اجتماعی در ایران ۱۲۹
- شباهت‌های سمبولیسم اجتماعی فارسی با سمبولیسم اروپایی ۱۳۰
- تفاوت‌ها ۱۳۰
- اصول و قواعد مکتب سمبولیسم ۱۳۱
- واژه و اصطلاح اگزیستانسیالیسم ۱۳۹
- تاریخچه مکتب اگزیستانسیالیسم ۱۴۲
- ادبیات و اگزیستانسیالیسم ۱۴۲
- نحله‌های مکتب اگزیستانسیالیسم ۱۴۳
- وجوه مشترک اگزیستانسیالیسم‌ها ۱۴۳
- اصول و قواعد مکتب اگزیستانسیالیسم ۱۴۵
- واژه و اصطلاح مدرنیسم ۱۴۹
- پیشینه تاریخی و عوامل پیدایش مدرنیسم ۱۵۱

- نتایج منفی مدرنیسم ۱۵۲
- اصول و قواعد مکتب مدرنیسم و تطبیق آن با ادبیات فارسی ۱۵۴

فصل دوم

- معرفی مختصر مکاتب ادبی ۱۶۵
- معرفی مختصر پیشگامان مکاتب ادبی ۱۸۰
- فهرست منابع و مآخذ ۲۰۱

www.ketab.ir

مقدمه

مکتب ادبی، معادل اصطلاح انگلیسی (Literary school) و به معنای مجموعه سنت‌ها، هنجارها، اندیشه‌ها، نظایرها و ویژگی‌هایی است که به دلایل اجتماعی، سیاسی یا فرهنگی در دوره‌ای خاص در ادبیات یک یا چند کشور نمود می‌یابد.

ویژگی‌های هر مکتب ادبی رفته رفته در آثار ادبی مربوط به آن نمود می‌یابد. هر مکتب با پیروانی که برای خود می‌یابد، دوری که‌تاه یا بلند را می‌پیماید و سپس باز می‌ایستد. گفتنی است که هر مکتب ادبی شکل دگرگون یافته سبب پیش از خود یا واکنش و طغیانی در برابر آن است؛ از همین رو، می‌توان گفت که هیچ مکتبی بدون ادامه پیدا نمی‌شود و ردی از ویژگی‌های بیشتر مکتب‌های ادبی را در آثار ادبی پیش از آن می‌توان یافت. مهم‌ترین عامل پیدایی هر مکتب ادبی، نوع نگرشی است که ادیبان هر دوره به زندگی و دنیای پیرامون خود دارند. در نتیجه همین نگرش است که بیان هنری، شکل‌های گوناگونی می‌یابد و تغییراتی در بکارگیری زبان و شیوه کاربرد واژگان پیش می‌آید. از طرف دیگر شرایط و اوضاع اجتماعی، سیاسی و فرهنگی هم از عوامل مهمی در ایجاد یا تغییر مکاتب ادبی هستند.

مکتب ادبی، مقوله‌ای غربی است و در ادبیات فارسی جایگاهی به آن مفهومی که بیان شد، ندارد. در ادبیات فارسی، آثار ادبی - به ویژه شعر فارسی - را بر پایه شیوه‌هایی که در دوره‌های گوناگون تاریخ ادبیات ایران بوجود آمده‌اند و اصطلاحاً سبک نامیده می‌شوند، تقسیم‌بندی می‌کنند؛ مانند سبک خراسانی، سبک عراقی و سبک هندی و... بنابراین در ادبیات فارسی هیچگاه شکوفایی یا افول مکتب‌های ادبی - به آن مفهومی که در ادبیات غرب پیش آمد - نبوده است.

پیشینه مطالعات ادبی-یلاغی در مغرب زمین به زمان سقراط و شاگردش افلاطون در قرن پنجم قبل از میلاد بر می‌گردد. این دو منتقد بزرگ نسبت به شعر و شاعری دیدگاه مثبتی نداشتند و در مدینه فاضله افلاطون جایی برای شاعران و ادیبان در نظر گرفته نشده بود. ارسطو بر خلاف افلاطون ارزش اخلاقی شعر و ادبیات را از ارزش زیبایی آن جدا می‌کند و شعر را به منزله امری زیبا مورد تحقیق قرار می‌دهد. فن شعر او نشانگر تفکرات عمیق او در باب نقد است و اساس نقد فنی اروپا به شمار می‌آید.

سال‌ها بعد از ارسطو، میراث فرهنگ یونان به اسکندریه روم منتقل شد. رومیان که تا قبل از این با شعر و ادبیات و هنر و مسائل ذوقی میانه‌ی خوبی نداشتند، آنچنان از فرهنگ یونان متأثر شدند که تکلم به زبان یونانی را برای خود افتخار می‌دانستند. از حدود قرن چهارم میلادی با مسیحی شدن

کنستانتین کبیر، امپراتور روم، تسلط مسیحیت بر اروپا آغاز شد: دوره‌ای که به قرون وسطی مشهور است و تا قرن پانزدهم میلادی ادامه یافت.

در این دوره که خود به سه دوره «عهد آباء کلیسا»، «عهد اسکولاستیک» و «عهد ظهور تمایلات دنیوی» قابل تقسیم است، آباء کلیسا تنها متون کتاب مقدس را شامل تمام حقایق عالم می‌دانستند و هر اثر دیگر مخصوصاً آثار مربوط به یونان و روم باستان را کفر آمیز می‌دانستند. بنابراین طی این ده قرن شاهکار ارزشمندی در حوزه ادبیات و نقد ادبی - بلاغی خلق نشد و مطالعات ادبی این دوره محدود به فنون بلاغت و تفسیر کتاب مقدس و متون دینی بود. در حدود قرن چهاردهم میلادی دوران زوال قدرت کلیسا، منتهی در فلورانس ایتالیا، کمدی الهی خود را سرود و در ضمن آن، نقدهای ارزشمندی در مورد اجتماع و هنر و ادب و هنر مطرح کرد. بعلاوه او که آخرین چهره ادبی قرون وسطی و پایه گذار رنسانس اروپا محسوب می‌شود رساله‌ای بلاغی با نام «در باب سخنوری» نوشت که پس از خود در تحول نقد ادبی - بلاغی اروپا نقش چشمگیری را ایفا کرده است. بعد از دوره رنسانس بود که همگام با دیگر رشته‌های علمی، ادبیات و هنر و نقد نیز وارد مرحله نوینی شد.

از این زمان به بعد است که در سرصه ادبیات غرب، به تبع مسائل سیاسی و اجتماعی و تحولات ناشی از آن از جمله کشف شدن نسخه «فن شعر» اساطیر و نوشتن تفاسیر و شروح مختلف برآن، گرایش‌ها و تمایلات نوینی در آفرینش‌های ادبی ظهور برد که گاهی در کنار هم و زمانی هم به دنبال هم، سبب ظهور جنبش‌ها و مکاتب متعدد و جدیدی در عرصه ادبیات مغرب زمین شد.

بر این اساس، در کتاب حاضر از میان مکاتب متعددی که از این زمان به بعد در ادبیات غرب ظهور کردند، تعداد محدودی که حائز اهمیت خاص بودند و با آثار ادبی فارسی قابل انطباق بودند، معرفی و مورد تطبیق و بررسی قرار گرفته‌اند.

ایران در قرن ۱۹ و ۲۰ بر اثر ارتباط با غرب و توسعه روابط فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و آرای فلسفی و اجتماعی، توانست با دانش‌ها و علوم آن سرزمین آشنا گردد. نویسندگان و شاعران نیز توانستند با مکاتب ادبی غرب آشنایی پیدا کنند. از این روی بعضی ادیبان جامعه نیز تحت تأثیر این مکاتب ادبی آثاری را خلق کردند که از بیشتر جهات با نمونه‌های غربی خود دارای ویژگی‌های یکسانی هستند.

اگرچه بحث در مورد مکاتب ادبی در سایر رشته‌های نقاشی، معماری، هنر و ... نیز تأثیر گذاشته است، ولی هدف اصلی در این کتاب علاوه بر یافتن مشابهت‌ها و اختلاف‌هایی است که در میان متون ادبی زبان فارسی و غربی - صرف نظر از تأثیر و تأثر متقابل آنها بر یکدیگر از نظر فکری و محتوایی می‌باشد، بررسی و تطبیق مکاتبی است که بر آثار ادبی زبان فارسی تأثیر گذار بوده‌اند.

در دوره حاضر از جمله کتاب‌های که در مورد مکتب‌های ادبی نوشته شده است: کتاب «مکتب‌های ادبی رضا سید حسینی» است که جامع‌ترین کتاب در زبان فارسی درباره مکاتب ادبی است.

و منصور ثروت در کتاب «آشنایی با مکتب‌های ادبی» هفت مکتب ادبی را بر اساس طبقه‌بندی ترتیب تاریخی مکاتب ادبی، مورد بحث قرار داده است.

سیروس شمیسا نیز در کتاب «مکتب‌های ادبی» خود، مکاتب ادبی سنتنی اروپایی را به نحو تازه‌یی توضیح داده است، اما به مکتب‌های جدیدی چون اگزیستانسیالیسم، پست مدرنیسم، رئالیسم جادویی و غیره هم پرداخته است. به طوری که در همه این موارد، مقایسه‌هایی بین اصل این مکاتب و آن چه در ادبیات فارسی اتفاق افتاده، صورت گرفته است. در این کتاب نمونه‌هایی از رمان‌های معروف هر مکتب روایت و در مواردی تفسیر شده است. از دیگر مباحث تازه کتاب بحث در مفاهیم سبک و نوع و مکتب است.

مجتبی عالم خیز در کتاب «آز آفاق دیگر» به بررسی پانزده مکتب از مکاتب ادبی جهان و معرفی ۹۷ نماینده از بزرگان ادبیات اروپا پرداخته است. در مورد ۱۵ مکتب ادبی است.

در این کتاب‌ها به سنتنی مکاتب اروپایی و پیشگامان آنها اشاره شده است و اصول و قواعد به طور مفصل بیان شده است. اما در مورد تطبیق دیدگاه‌های نویسندگان اروپایی با متون ادب فارسی مطلبی نوشته نشده است، از آنجا که بررسی و تطبیق کل جنبش‌ها و مکاتب اروپایی تأثیر گذار در ادبیات فارسی امکان پذیر نیست، لذا در کتاب حاضر فقط ده جنبش و مکتب ادبی جهت بررسی انتخاب شده است که اصول و قواعد آن با ادبیات فارسی مطابقت دارد و در متون ادبی فارسی بیشتر مطرح شده و مورد توجه نویسندگان و شعرا قرار گرفته است. در تقسیم‌بندی مکاتب ادبی، در اغلب کتاب‌ها «اومانیسم» و «باروک» را جزو مکتب‌ها حساب نمی‌کنند. اما از آنجا که این جنبش‌ها تأثیر بسزایی در ادبیات فارسی داشته‌اند، با تطبیق این جنبش‌ها با ادبیات فارسی می‌توان شباهت‌هایی میان اومانیسم انسان‌مدار با عرفان اسلامی و باروک و سبک هندی، مشاهده کرد.

در این پژوهش با رویکردی توصیفی تحلیلی، ده جنبش و مکتب ادبی با مآثرن ادب فارسی به روش تطبیقی مورد بررسی قرار می‌گرفت. بدین منظور ابتدا معنی و تعریف مکاتب از نظر لغوی و اصطلاحی، زمینه‌ها و علل پیدایش مکتب بیان شد و سپس به تطبیق اصول و قواعد مکاتب، با ادبیات فارسی پرداخته شد. در نهایت تفاوت‌ها و شباهت‌ها همراه با شواهدی از نظم و نثر فارسی مشخص گردید. این کتاب در دو فصل تدوین شده است. فصل اول تطبیق ده مکتب ادبی اروپایی با ادبیات فارسی است.

فصل دوم معرفی مختصر سایر مکاتب ادبی و پیشگامان این ده مکتب است که در پیدایش و گسترش این مکاتب نقش مهمی داشته‌اند و نویسندگان ایرانی نیز از آنها تأثیر پذیرفته‌اند. امید است که این کتاب در پاسخگویی به برخی از سؤالات دانشجویان راهگشا باشد.